

Prawa człowieka i systemy ich ochrony

godność

wolność

równość i sprawiedliwość

Pojęcie praw człowieka

Prawa człowieka - to zespół praw i wolności, które przysługują każdemu człowiekowi bez względu na rasę, płeć, język, wyznanie, przekonania polityczne, pochodzenie narodowe i społeczne.

Prawa człowieka są prawami o charakterze moralnym, zbiorem postulatów domagających się poszanowania wartości najcenniejszych dla człowieka, takich jak życie, godność, wolność.

CO TO JEST GODNOŚĆ CZŁOWIEKA ?

Źródłem godności człowieka jest **prawo naturalne**, a nie prawo stanowione. Dają temu wyraz m.in. sformułowania konstytucji, określające godność, jako **cechę przyrodzoną** każdego człowieka, a więc istniejącą niezależnie od tego, czy prawo pozytywne da temu wyraz w swoich tekstach, czy też nie.

[Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej]
/1997 r.
art. 30

„przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych”

CO TO JEST WOLNOŚĆ ?

Według Hayeka *wolność* (...) oznacza **brak** szczególnej przeszkody – **przymusu ze strony innych ludzi**.

Zasada wolności ma, z natury rzeczy, ograniczony charakter, bo swoboda działań człowieka musi uwzględniać zarówno nakazy interesu publicznego, jak i konieczność poszanowania wolności innych ludzi.

Art.31. Konstytucji RP (ust.1 i 2)

1. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej.
2. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych.
Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje.

W świętych księgach wielkich religii nie występuje sformułowanie „prawa człowieka”, ale wiele ich fragmentów mówi właśnie o prawach jednostki

BUDDYZM

Nie rań innych w sposób, którym można by zranić ciebie. Udanavarga 5, 18

CHRZEŚCIJAŃSTWO

Wszystko więc co byście chcieli, żeby wam ludzie czynili, i wy czyńcie!

Nowy Testament, Ewangelia według św. Mateusza 7, 12

HINDUIZM

Nie czyń innym tego, co uczynione tobie zadałoby ci ból. Mahabharata

KONFUCJANIZM

Nie czyń innym tego, co nie chcesz by inni czynili tobie. Szu-King, XV, 23

ISLAM

Żaden z was nie jest wiernym, jeśli nie życzy bratu swemu tego, czego on sobie. Sunna

JUDAIZM

Nie czyń swoim braciom tego, co jest ci nienawistne. Talmus, Shabbat, 31a

Prawa człowieka w konstytucjach państw pojawiają się w XIX wieku, a w dokumentach międzynarodowych są formułowane dopiero po zakończeniu II wojny światowej. Jednak sama idea praw człowieka jest dużo starsza. Można powiedzieć, że ludzkość bardzo długo dojrzewała do sformułowania praw człowieka w obecnym kształcie.

W średniowieczu prawa człowieka władza gwarantowała wyższym warstwom społecznym (szlachcie, duchowieństwu). Powstawały pierwsze dokumenty dotyczące niektórych praw człowieka, np.: *Magna Charta Libertatum* (1215, Anglia), przywilej jedlnieńsko-krakowski *Neminem captivabimus* (1430-31, Polska).

Przywilej ten gwarantował szlachcie:

- **nienaruszalność osobistą przez króla i jego urzędników** bez prawomocnego wyroku sądowego. Ponadto przywilej nadawał szlachcicowi wyłączne prawo do zostania dostojnikiem kościelnym.

Król zobowiązał się, że *neminem captivabimus nisi iure victim* (**nikogo nie uwięzimy bez wyroku sądowego**).

Twórcami współczesnej doktryny praw człowieka stali się myśliciele Oświecenia, tacy jak James Locke, Jean Jaques Rousseau, Immanuel Kant czy Monteskiusz. Stworzyli oni teorię praw naturalnych, a także umowy społecznej, która jest źródłem władzy państwowej. Monteskiusz wprowadził podział władzy na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą.

Uznano też prawo jednostki do oporu wobec władzy. Praktycznym wykorzystaniem idei oświeceniowych myślicieli stały się takie dokumenty jak: Deklaracja Niepodległości (1776, Stany Zjednoczone) i Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela (1789, Francja).

Preambuła Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela (1789, Francja)

„Przedstawiciele Ludu Francuskiego, występujący jako Zgromadzenie Narodowe, uważając, iż jedyną przyczyną nieszczęść publicznych i nadużyć rządów jest nieznanomość, zapomnienie i lekceważenie praw człowieka, postanowili ogłosić w formie uroczystej deklaracji naturalne, niepozbywalne i święte prawa człowieka; aby ta deklaracja stojąc zawsze przed oczami wszystkich członków społeczeństwa przypominała im nieustannie ich prawa i obowiązki, aby akty władzy ustawodawczej i wykonawczej przez ciągłe ich porównywanie z celem każdej instytucji państwowej były w większym poszanowaniu, aby skargi obywateli, oparte odtąd na prostych i niewątpliwych zasadach miały za cel utrzymanie Konstytucji i szczęścia ogólnego. Wobec powyższego Zgromadzenie Narodowe uznaje i ogłasza w przytomności i pod auspicjami istoty Najwyższego następujące prawa człowieka i obywatela.”

PRAWA CZŁOWIEKA TO :

Prawa **przyrodzone** – istnieją niezależne od woli władzy czy przepisów prawa, państwo ich nie nadaje, a jedynie tworzy system ich ochrony; przysługują one każdej osobie z racji urodzenia, faktu bycia człowiekiem.

Prawa **naturalne** – każdy człowiek posiada je z racji **godności osobowej**, a nie z powodu czyjejś decyzji czy nadania.

Prawa **niezbywalne** – żadna władza nie może ich odebrać, tak jak żadna osoba nie może zrzec się swoich praw czy zrezygnować z nich, np.: wolność od niewolnictwa oznacza, że sam nie mogę oddać się w niewolę, takie działanie nie powoduje żadnych skutków, jest po prostu bez znaczenia.

Prawa i wolności

Prawa

(prawa pozytywne)

oznaczające obowiązek podjęcia przez władzę działania na rzecz jednostki (np. prawo do sprawiedliwego sądu zobowiązuje państwo do tworzenia systemu sądów, kształcenia sędziów czy zapewnieniu dostępu do sądu dla wszystkich osób).

Wolności

(prawa negatywne)

oznaczające obowiązek powstrzymania się władzy od działań w określonych obszarach naszego życia (np. wolność od tortur zakazuje jakiegokolwiek władzy stosowania tortur wobec jednostki).

KONSTYTUCJA RP

Konstytucja RP – zawiera szeroki katalog praw i wolności obejmujący 57 artykułów.

Każda osoba, która uważa, że jej wolności lub prawa zostały naruszone może wnieść skargę konstytucyjną

Każdy może zwrócić się do Rzecznika Praw Obywatelskich

Konstytucja wprowadza zasadę wynagrodzenia szkody powstałej przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej

Art.31 Konstytucji RP

Art. 31 „ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko i wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób.

Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Prawa nienaruszalne (niederegowalne) – prawa, których nie można ograniczyć w żadnym przypadku.

- 1) wolność od tortur i innego niehumanitarnego albo poniżającego traktowania lub karania,
- 2) wolność od niewolnictwa lub poddaństwa,
- 3) zakaz karania bez podstawy prawnej,
- 4) zakaz ponownego sądenia lub karania za ten sam czyn.

Gdy mówimy o prawie człowieka trzeba wspomnieć o **prawie humanitarnym**, które chroni jednostki (osoby cywilne, jeńców i rannych) w czasie konfliktów zbrojnych o charakterze międzynarodowym i wewnętrznym.

Rozwój prawa humanitarnego wiąże się z działalnością Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża.

Podstawą Prawa Humanitarnego są obecnie cztery konwencje genewskie z 1949 r. i dwa protokoły dodatkowe do tych konwencji z 1977 r.

Systemy źródeł praw człowieka

System krajowy

-Konstytucja

-**Ustawa** – rozwijają postanowienia konstytucyjne, lecz nie kreują uprawnień

System międzynarodowy

-**Umowy międzynarodowe**

-**Zwyczaj międzynarodowy**

(zakaz ludobójstwa, tortur, niehumanitarnego karania, niewolnictwa, arbitralnego pozbawiania innych życia)

Zasady ogólne prawa międzynarodowego
(nie działanie prawa wstecz, wyłączenia od wyrokowania we własnej sprawie, zakaz nadużywania praw, zasada dobrej wiary, słuszności, sprawiedliwości)

UMOWY MIĘDZYNARODOWE :

1. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych + 2 Protokoły
2. Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych, Socjalnych i Kulturalnych
3. Konwencja przeciwko torturom i innemu, okrutnemu, niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu
4. Konwencja o likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej
5. Konwencja w sprawie wszelkich form dyskryminacji kobiet + Protokół Dodatkowy
6. Konwencja o prawach dziecka + 2 Protokoły Dodatkowe
7. Konwencja o ochronie praw pracowników migrujących i członków ich rodzin.

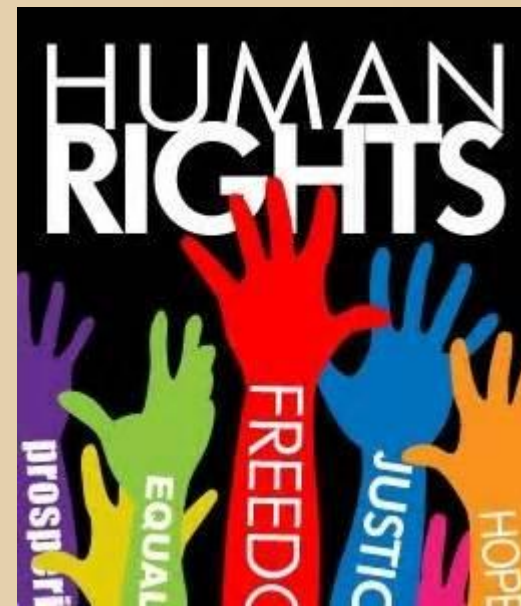
GENERACJE PRAW CZŁOWIEKA

I generacja Praw Człowieka	Prawa człowieka II generacji	III generacja, czyli prawo do...
prawo do życia	prawo do opieki zdrowotnej	pokoju
wolność osobista	prawo do pracy	rozwoju
prawo do sądu	prawo do oświaty	pomocy humanitarnej
wolność słowa	prawo do urlopu	środowiska naturalnego
prawo do posiadania własności	prawo do zabezpieczenia socjalnego	wspólnego dziedzictwa ludzkości
wolność wyznania i przekonań	prawo do opieki nad matką i dzieckiem	
prawo do prywatności	prawo do korzystania z dóbr kultury	
wolność stowarzyszeń i zgromadzeń		
równość wobec prawa		

KONWENCJE ONZ :

1. Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa
2. Konwencja dotycząca statusu uchodźców + Protokół dodatkowy
3. Konwencja w sprawie niewolnictwa.

SYSTEM RADY EUROPY :

1. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności + Protokoły
2. Europejska Karta Społeczna
3. Europejska Konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu
4. Europejska Konwencja Ramowa o ochronie mniejszości narodowych

SYSTEM UNII EUROPEJSKIEJ

1. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej
2. Orzecznictwo TSUE
3. Orzecznictwo ETPC

PRAWA CZŁOWIEKA DZIELIMY NA :

PRAWA - UPRAWNIENIA

Uprawnienia, których realizacja prowadzi do osiągnięcia danej korzyści przez jednostkę, przy czym korzyść ta stanowi następstwo wywiązania się przez określony podmiot, na którym spoczywa zobowiązanie

PRAWA – KOMPETENCJE

Kompetencja jednostki do dokonania czynności konwencjonalnej która posiada przymiot prawnej doniosłości, skutkujące ustaleniem lub zaktualizowaniem obowiązków podmiotu podległego kompetencji

PRAWA – INSTYTUCJE

Roszczenie o wywiązanie się przez władze państwowe z obowiązku utworzenia określonych instytucji

PRAWA PROCEDURALNE

To określone gwarancje oraz związane z nimi instytucje pozwalające jednostce uzyskać od rządzących przestrzeganie wolności i realizację praw.

RODZAJE PRAW I WOLNOŚCI

1. PIW OSOBISTE

Swobody i uprawnienia, zapewniające jednostce nieskrępowany rozwój we wszelkich płaszczyznach egzystencji, który wolny jest od zewnętrznej ingerencji.

W praktyce mowa tu o pewnej swobodzie decydowania o własnym życiu oraz o możliwości skorzystania ze środków ochrony w sytuacji zagrożenia tych wolności praw.

jak wolność od tortur, prawo do życia, prawo do uznania podmiotowości prawnej.

2. PIW POLITYCZNE

Związane z uczestnictwem w rządzeniu (pośrednio oraz bezpośrednio)

jak prawo do zrzeszania się, prawo do wolności opinii, prawo do uczestnictwa w rządzeniu krajem.

RODZAJE PRAW I WOLNOŚCI

3. PIW EKONOMICZNE, SOCJALNE, KULTURALNE : prawo do pracy, prawo do korzystania z dóbr kultury.

4. PRAWA PODSTAWOWE :determinujące byt pozostałych uprawnień

5. PIW OBYWATELSKIE: prawo do posiadania obywatelstwa, wolność myśli, sumienia i wyzwania.

6. PIW INDYWIDUALNE ORAZ ZBIOROWE (KOLEKTYWNE)

7. PIW NIENARUSZALNE

LITERATURA:

- Banaszak B., Preisner A. (red.), *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002,
- Banaszak B., Bisztyga A., Complak K., Jabłoński M., Wieruszewski R., Wójtowicz K., *System ochrony praw człowieka*, Zakamycze 2005,
- Bolechów B., Florczak A., *Prawa i wolności I i II generacji*, Toruń 2006,
- Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2012,
- Jabłoński M., Jarosz-Żukowska S., *Prawa człowieka i systemy ich ochrony. Zarys wykładu*, Wrocław 2010,
- Jabłoński M. (red.), *Wolności i prawa jednostki w Konstytucji RP. Tom I. Idee i zasady przewodnie konstytucyjnej regulacji wolności i praw jednostki w RP*, Warszawa 2010,
- Nowicki M. A., *Wokół Konwencji Europejskiej: komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2013,
- Zubik M. (red.), *Konstytucja III RP w tezach orzeczniczych Trybunału Konstytucyjnego i wybranych sądów*, Warszawa 2008.

mgr Mariia Kostetska
Katedra Prawa
Konstytucyjnego

Human Rights